

к.е.н., старший викладач кафедри аудиту
ДВНЗ “КНЕУ імені Вадима Гетьмана”,

С.Р. Романів

к.е.н., доцент кафедри аудиту, ревізії та контролінгу
Тернопільського національного економічного університету

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА: ПИТАННЯ ЛІКВІДНОСТІ

Стаття посвячена концептуальним основам аналізу фінансового стану підприємства. В ній досліджено сутність ліквідності, розкрито важливі теоретичні і методичні аспекти її аналізу, запропоновано шляхи її удосконалення.

Ключевые слова: анализ финансового состояния, ликвидность, финансовая отчетность.

The article is devoted to conceptual bases of enterprise financial position analysis. The essence of liquidity is investigated, important theoretical and methodological aspects of its analysis are revealed, the ways to improve it are suggested in it.

Key words: financial position analysis, liquidity, financial statements.

Стаття присвячена концептуальним основам аналізу фінансового стану підприємства. У ній досліджено сутність ліквідності, розкрито важливі теоретичні і методичні аспекти її аналізу, запропоновано шляхи його удосконалення.

Ключові слова: аналіз фінансового стану, ліквідність, фінансова звітність.

Важливою економічною характеристикою підприємства є його фінансовий стан. Концептуально аналіз фінансового стану базується на вивченні співвідношень і взаємозв'язків між елементами Балансу, зокрема: активами, зобов'язаннями та власним капіталом. На підставі порівняння їх

окремих складових оцінюють ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства як сукупність показників, які відображають спроможність господарюючого суб'єкта вчасно розраховуватись за борговими зобов'язаннями. Фінансовий стан обумовлює конкурентоспроможність підприємства, його здатність підтримувати досягнутий рівень виробничої потужності і потенціал розвиватись з урахуванням умов ринкового середовища.

В об'єктивній оцінці фінансового стану зацікавлені більшість учасників економічних відносин, хоча кожен з них переслідує різні цілі. Кредитори, насамперед, бажають виявити гарантованість повернення фінансових чи інших ресурсів, наданих на правах позики чи відстрочення платежу. Натомість інвестори очікують зростання віддачі від інвестованого в бізнес капіталу, передумовою чому є саме стійкий фінансовий стан підприємства, раціональне співвідношення джерел фінансування його діяльності. І насамкінець, головне завдання менеджерів полягає у забезпеченні ефективного використання майна, засобів і предметів праці, грошових коштів та інших активів, ввірених в їх розпорядження. Відтак, аналіз фінансового стану відіграє суттєву роль у прийнятті рішень щодо надання, розподілу, вилучення і споживання обмежених економічних ресурсів у сфері діяльності підприємства.

Питання аналізу фінансового стану підприємства висвітлені у численних працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: В. Мец, Є. Мниха, С. Мошенського, О. Олійник, М. Чумаченка, Ф. Альвареза, Л. Бернштейна, Л. Гіляровської, Б. Грехема, В. Ковальова, Г. Савицької, К. Уолша, М. Фрідсона, Р. Хіггінса, Ю. Цал-Цалка та інших. На нормативному рівні розроблено низку методичних рекомендацій, які охоплюють й зазначену ділянку аналітичної роботи.

Проте, як засвідчило вивчення спеціальної економічної літератури, залишається низка невирішених проблем теоретико-методичного характеру. Певні положення щодо аналізу фінансового стану підприємства, зокрема його ліквідності, потребують критичного перегляду й уточнень. Більше того, оскільки основним джерелом вихідної інформації для проведення розрахунків у цьому напрямі є фінансова звітність, доцільним також є з'ясування впливу

методики її складання на результати аналізу. Це в сукупності й визначає мету роботи.

Ліквідність прийнято вважати спроможністю підприємства перетворювати свої активи у грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Під ліквідністю активу розуміють його здатність трансформуватися у грошові засоби з урахуванням ризику зниження вартості. Ступінь ліквідності визначається тривалістю необхідного для цього часу. Чим він коротший, тим більш ліквідним є актив.

Критичний аналіз сутності поняття “ліквідність” дає підстави вважати, що відомі показники ліквідності, а саме: коефіцієнти загальної, швидкої та абсолютної ліквідності (табл. 1), є швидше умовно-теоретичними конструкціями і можуть лише використовуватись як приблизні орієнтири при оцінюванні фінансового стану.

Таблиця 1

Аналітичні показники ліквідності

№	Коефіцієнт	Формула розрахунку	Нормативне значення
1	Загальної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	> 1
2	Швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання	0,6–0,8
3	Абсолютної ліквідності	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	> 0, збільшення

За логікою мислення ліквідність повинна характеризуватися швидкістю, яка, у свою чергу, вимірюється часом. Насправді ж зазначені коефіцієнти ліквідності не відображають властивості й швидкості активів перетворюватись на грошові кошти. Відтак, зіставивши складові оборотних активів і поточних зобов'язань, отримуємо фінансові показники, логічно суперечливі зі самим поняттям “ліквідність”. Вони скоріше відображають внутрішні структурні взаємозв'язки елементів фінансової звітності, але аж ніяк не свідчать про потенційну можливість зміни економічної форми активу і необхідний для цього час. Тому дослідження відношень елементів Балансу між собою доречніше

пояснювати як спосіб вимірювання рівня забезпеченості покриття боргу наявними економічними ресурсами і правами на їх отримання, а не як оцінку ліквідності.

Наведена у таблиці 1 методика є традиційним підходом до аналізу ліквідності. Очевидно, що вона ґрунтується на припущенні про можливість та імовірну необхідність суттєвого скорочення або припинення діяльності підприємства для повного погашення поточних зобов'язань через реалізацію (відчуження) оборотних активів. Це ставить під загрозу дотримання принципу безперервності діяльності.

Варто наголосити, що загалом поняття “ліквідність” є досить відносним і суперечливим у контексті структури фінансової звітності. Форма Балансу, визначена П(С)БО 1, а також загальні положення МСФЗ щодо складання цього звіту не завжди дозволяють адекватно відобразити економічні ресурси і вимоги до них з урахуванням ліквідності. Тому такі аналітичні показники можуть виявитись хибними саме через методичні недоліки фінансової звітності.

Науковці Р. Кардозо і А. Бусанеллі де Аквіно [1] в контексті дослідження ліквідності виділяють одновимірну і багатовимірну неоднозначність класифікації активів на основі наявності єдиного чи кількох критеріїв відповідно. Зосереджуючись на одновимірній неоднозначності, вчені пропонують розрізнити неліквідну, ліквідну і сіру зони лівої частини Балансу (рис. 1). Такий поділ є досить спрощеним, однак корисним для глибшого розуміння суті піднятої проблеми.

Рис. 1. “Парадокс ліквідності”, випадок одновимірної неоднозначності
Джерело: Адаптовано автором з [2, с. 345]

Так, абсолютна неліквідність – явище суто теоретичне, адже у випадку повної ліквідації суб’єкта господарювання його майно підлягає продажу за

грошові кошти, хоча й не на вигідних умовах, тобто зі значними втратами. Абсолютно ліквідними активами є грошові кошти. Але якщо мова йде про іноземну валюту, то при її конвертації на національну валюту підприємство також зазнає витрат. Сіра зона тлумачиться як проміжок між абсолютними ліквідністю і неліквідністю. Вона є найбільш суперечливим питанням теорії і практики представлення активів підприємства у фінансовій звітності. Через проблеми епістемної (нечіткість меж існування об'єкту) й семантичної (недосконалість словесного визначення) неоднозначності укладачі, і тим паче користувачі не можуть логічно обґрунтувати, що один об'єкт ліквідніший за інший. Внаслідок цього звітна інформація викривлюється і не відображає реального стану справ, а результати аналізу ліквідності суб'єкта господарювання є неточними чи недостовірними.

Епістемну неоднозначність можна розкрити через “парадокс ліквідності”, заснований на сориті. Так, враховуючи те, що рівень ліквідності активу асоціюється зі здатністю перетворюватись на інший неспецифічний актив (грошові кошти), значення ліквідності 1 % не робить актив ліквідним. Якщо рівень ліквідності 1 % не робить актив ліквідним, тоді рівень ліквідності 2 % також цього не робить. Якщо рівень ліквідності 2 % не робить актив ліквідним, тоді рівень ліквідності 3 % також цього не робить... Якщо рівень ліквідності 99,99 % не робить актив ліквідним, тоді рівень ліквідності 100 % також цього не робить. Отже, рівень ліквідності 100 % не означає, що актив є ліквідним [1]. Звісно, останнє твердження є хибним.

Таке логічне міркування демонструє умовність ознаки ліквідності активу. Відсутність чітко встановлених меж, критеріїв і алгоритмів її присвоєння зумовлює проблеми методичного характеру як під час формування Балансу, так і при аналізі фінансово-майнового стану підприємства. Для подолання цієї і подібних проблем в останні десятиліття розроблено і широко застосовуються прийоми багатозначної та нечіткої логіки. В обліку намагаються вирішити її на основі багатокритеріального підходу до класифікації статей чи створення проміжних категорій. Багатовимірна неоднозначність лівої частини Балансу

полягає у розмежуванні статей основних засобів, нематеріальних активів, запасів з урахуванням критерію ліквідності (рис. 2).

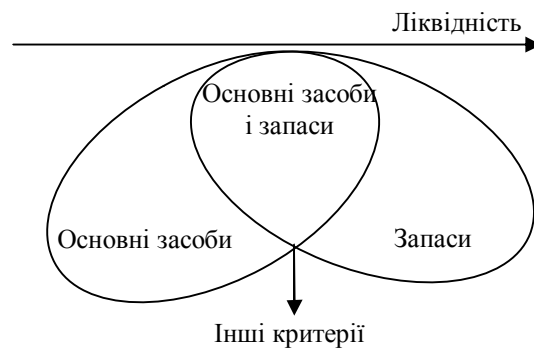

Рис. 2. Багатовимірна неоднозначність класифікації активів

Джерело: Адаптовано автором з [2, с. 348]

На перший погляд здається, що обліковими стандартами чітко дано визначення цих активів. Однак, насправді існуючі формулювання є досить поверхневими і не враховують низку суттєвих аспектів, пов'язаних з правом власності, метою, способом й терміном застосовування деяких активів у господарській діяльності, а головне – з їх спроможністю генерувати економічні вигоди в майбутньому. Таким чином, проблема визнання, класифікації, групування і розміщення активів у Балансі безпосередньо впливає на результати аналітичного дослідження ліквідності підприємства.

Доречно відзначити також перманентну присутність у господарській практиці такого явища як “конфлікт ліквідності”. З урахуванням альтернативності використання надлишку вільних грошових коштів, підприємство може їх вкласти у більш дохідні активи, знижуючи при цьому рівень своєї ліквідності. Якщо ж утриматись від таких інвестицій, тоді втрачається додаткова економічна вигода, але ризик неплатоспроможності залишається на порівняно низькому рівні.

Таким чином, на нашу думку, укладаючи фінансову звітність, необхідно більше деталізувати суттєві статті, враховуючи їх економічні характеристики, призначення й особливості використання в господарській діяльності конкретного підприємства з метою надання користувачам можливості перегрупувати і уточнити структуру активів і пасивів, отримати релевантну, кориснішу інформацію. Зокрема, видається слушним виокремлення

операційних активів і зобов'язань, як таких, що стосуються саме операційної діяльності підприємства [3, с. 53].

Однак, зважаючи на недоліки методичного характеру щодо формування звітних показників, на підставі яких проводяться аналітичні розрахунки, для комплексної оцінки фінансового стану підприємства і виявлення його ліквідності недостатньо орієнтуватись виключно на фінансові коефіцієнти, обчислені за відомими традиційними підходами. Насамперед, необхідно перегрупувати статті активу та пасиву Балансу і сформувати аналітичний Баланс, далі – провести його горизонтальний й вертикальний аналіз, візуально оцінити фінансово-майнову структуру підприємства і лише потім, за необхідності, обчислити окремі аналітичні показники. При чому безпосереднє виконання зазначених аналітичних процедур є не строго регламентованим, а одержані результати можуть відрізнятись. Для нівелювання впливу облікових методик і професійного судження укладачів фінансової звітності доречно ширше застосовувати різні вимірники грошових потоків в якості компонентів коефіцієнтів ліквідності, адже вони характеризують фактичне переміщення грошових коштів та їх еквівалентів у результаті операцій підприємства, а отже, й відображають його реальну спроможність генерувати достатньо грошей для розрахунків з кредиторами.

Література:

1. Cardoso R.L. Vagueness on the left side of balance sheet classification / R.L. Cardoso, Andre C.B. de Aquino. – Working Paper Series. – January 12, 2009 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1326560
2. Penno Mark C. Rules and accounting vagueness in conceptual frameworks / [Текст] / Mark C. Penno // Accounting Horizons. – Volume 22, Issue 3. – September 2008. – P. 339–351.
3. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / [Текст] / С.Ф. Голов. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.